В 17

4513р

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ВАН ЧЕНЬ

УДК 378.011.3-051:784(477+510)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОГО АРТИСТИЗМУ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

НБ НПУ ім. М.П.Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки, України, м. Одеса.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент
КЬОН Наталя Георгіївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»,
завідувач кафедри теорії музики і вокалу.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ВАСИЛЕНКО Людмила Михайлівна,
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
доцент кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПАРФЕНТЬЄВА Ірина Петрівна,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
доцент кафедри музичного мистецтва.

Захист дисертації відбудеться 29 січня 2018 року о 16.30 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 26 грудня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Л. І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку суспільства й освіти висуває все більш високі вимоги до майстерності викладачів вищих навчальних закладів. У галузі музичної освіти ці вимоги стосуються підготовки фахівців, спроможних, завдяки виконавському артистизму, сприяти заохоченню нових поколінь до музичного мистецтва, стимулювати в них потребу в пізнанні художнього світу, прагнення до духовного саморозвитку.

У фаховій підготовці студентів музично-педагогічних навчальних закладів одне з провідних місць належить вокальному навчанню, що пояснюється значущістю співу як найбільш демократичної, доступної для широкого кола дітей і юнацтва форми активної музичної діяльності. На якість цього процесу суттєво впливає педагогічна майстерність викладача вокалу, зокрема досягнення ним зрілого виконавського артистизму, завдяки якому в студентів активізуються художні уявлення й почуття, творче мислення, переживання стану натхнення й духовної комунікації, усвідомлення глибинної сутності художньо-образного змісту вокальних творів, потяг до творчої самореалізації.

Питання фахового артистизму музикантів висвітлюються в працях культурологів, музикознавців і психологів (Б. Асаф'єв, Л. Бочкарьов, В. Медушевський, Г. Нейгауз, Б. Теплов, Ю. Цагареллі, Д. Юник та ін.), у педагогічних дослідженнях (Н. Гребенюк, А. Козир, Л. Майковська, Л. Московчук, Н. Овчаренко, Г. Падалка, О. Хижна, О. Щолокова та ін.). Проблемам виконавського артистизму в інструментальних формах музикування присвятили свої дослідження І. Єргієв, В. Комаров, Л. Котова, Т. Николаєва-Солдатенкова та ін. Питання артистизму у вокально-виконавській діяльності висвітлюються в працях Ван Цзяньшу, Л. Василенко, О. Єрошенко, О. Ланщикової та ін. Значну увагу проблемам артистизму надавали фахівці з театральної педагогіки, оперні диригенти й знані співаки, зокрема К. Станіславський, С. Гіппіус, В. Немирович-Данченко, Б. Покровський, Г. Рождественський, М. Чехов, Ф. Шаляпін та ін. Однак, питання вокально-виконавського артистизму майбутнього викладача вищої школи як невід'ємної умови його фахової підготовки, до цього часу ще не ставали предметом наукового дослідження.

Отже, виникають суперечності:

– між вимогами сучасного суспільства щодо посилення особистісно-творчої парадигми в підготовці фахівців системи вищої освіти та недостатнім методологічним забезпеченням розвитку артистизму майбутніх викладачів вокалу в музично-педагогічних навчальних закладах;

– між теоретичними досягненням мистецької, зокрема театральної педагогіки щодо технологій і психотехніки підготовки особистості до сценічно-акторської діяльності та недостатньою розробленістю питань формування виконавського артистизму співака в специфічних умовах камерно-вокального й педагогічного виконавства;

– між потужним потенціалом напрацьованих методів формування вокально-виконавських навичок, створення інтерпретаційно-віртуальної моделі музичних феноменів, та недостатньою розробленістю методики підготовки співаків до втілення художньо-ідейного сенсу вокально-камерного репертуару на високому рівні виконавського артистизму.

Зважаючи на актуальність проблеми та її недостатню науково-теоретичну й практичну розробленість, було визначено тему дисертаційного дослідження: *«Методика формування виконавського артистизму студентів магістратури в процесі вокально-фахової підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва і хореографії Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» з комплексної наукової теми «Методологія та методика фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії в контексті художньо-естетичних інновацій мистецької освіти» (державна реєстрація № 0114U007160).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (протокол № 4 від 01.12.2015 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці методики формування виконавського артистизму магістрантів – майбутніх викладачів вокалу.

Виходячи з поставленої мети, **завданнями** дисертаційної роботи зазначено:

– на основі аналізу наукової літератури розкрити сутність поняття «виконавський артистизм» та його значущість для підготовки магістрантів – майбутніх викладачів вокалу в музично-педагогічних закладах;

– виявити специфіку прояву виконавського артистизму в діяльності викладача вокалу та структурні компоненти досліджуваного феномена;

– обґрунтувати наукові підходи, педагогічні принципи та педагогічні умови формування виконавського артистизму співака;

– визначити критерії, показники та рівні сформованості виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу;

– розробити та експериментально перевірити ефективність методики формування виконавського артистизму магістрантів у процесі навчання співу у вищих музично-педагогічних закладах, здійснити інтерпретацію отриманих експериментальних результатів.

Об'єкт дослідження – процес підготовки магістрантів вищих музично-педагогічних навчальних закладів до вокально-фахової діяльності.

Предмет дослідження – методика формування виконавського артистизму магістрантів у процесі роботи над камерними вокальними творами.

Відповідно до поставлених завдань, у дослідженні використано комплекс **методів:**

– *теоретичних:* аналіз і синтез педагогічної, психологічної, методичної, мистецтвознавчої літератури, узагальнення методичних матеріалів – для визначення наукового апарату дослідження, формулювання його концептуальних положень та висновків; обґрунтування теоретичних підходів, принципів та організаційно-педагогічних умов впровадження розробленої методики; моделювання – для виявлення компонентної структури виконавського артистизму в майбутніх фахівців у системі музично-педагогічної освіти та конструювання педагогічного процесу;

– *емпіричних:* спостереження (непряме і включене); анкетування студентів, професійних співаків, педагогів з класу постановки голосу для виявлення стану усвідомлення проблеми формування виконавського артистизму у співаків-початківців; діагностику і порівняльний аналіз для виявлення стану сформованості виконавського артистизму в магістрантів-вокалістів; формувальний експеримент, спрямований на перевірку ефективності авторської методики формування виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу в умовах навчання в музично-педагогічному вищому навчальному закладі;

– *статистичних* методів обробки отриманих діагностичних даних, спрямованих на доведення їх статистичної вартісності, розбіжності між показниками в експериментальній та контрольній групах наприкінці формувального експерименту за багатофункціональним критерієм φ^* Фішера, відображення отриманих результатів у вигляді графічних та схематичних узагальнень.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні філософські положення з проблем саморозвитку, самореалізації особистості в художньо-творчій діяльності; естетичні уявлення щодо сутності художніх емоцій, творчого мислення, об'єктно-суб'єктної сутності музичного пізнання; психології розвитку загальних та спеціальних здібностей; концепції духовного потенціалу музичного мистецтва, специфіки його прояву у вокальній діяльності; науково-інноваційні підходи до актуалізації фахової, художньо-креативної та особистісно-суб'єктної зрілості майбутніх фахівців, досягнення високої якості виконавського артистизму завдяки синергії суб'єктів навчально-творчого процесу (Л. Бочкарьов, А. Готсдінер, В. Ражніков, Д. Юник та ін.); досвід видатних виконавців у вокально-камерному жанрі (Б. Руденко, Б. Гмиря, Г. Вишневська, О. Чавдар, Ф. Шаляпін, М. Каллас та ін.), театральної та спонтанно-імпровізаційної педагогіки (С. Гіппіус, П. Морено, В. Немирович-Данченко, К. Станіславський, О. Табаков, М. Чехов та ін.); дослідження проблем виховання рухово-пластичної культури, розвитку сценічно-комунікативних, сугестивно-вольових, рефлексивно-аналітичних властивостей особистості (Ю. Абдокова, А. Саннікова, В. Міщанчук, Л. Московчук та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– обґрунтовано й розроблено методику формування виконавського артистизму студентів магістратури з урахуванням здобутків акмеологічного, гедоністичного, герменевтичного, синергійного, інноваційного підходів, діалектичного поєднання традиційних та інноваційних технологій

вдосконалення навичок емоційно-вольової саморегуляції та концентрації сценічної уваги, здатності до комунікативно-сугестивного впливу на слухачів та студентів на заняттях з постановки голосу;

– розроблено зміст і структуру виконавського артистизму магістрантів-вокалістів у єдності мотиваційно-мобілізаційного, мистецько-компетентнісного, виконавсько-технологічного, творчо-інтерпретаційного, виконавсько-комунікативного складників;

– введено в науковий обіг поняття «виконавсько-артистична зрілість», «виконавсько-педагогічний артистизм».

Уточнено: сутність поняття «виконавський артистизм» та специфіку його прояву в діяльності викладача вокалу; роль творчої уваги як основи впевненості, стабільності, цілеспрямованості дій виконавця, а також способи її вдосконалення; різновиди сценічного хвилювання та особливості його прояву в різних формах виконавської діяльності: навчальній, концертній, конкурсній, самодіяльній, викладацькій; поняття художньо-сугестивної спрямованості виконавської діяльності як основи донесення багатошарового смислу художнього твору до слухачів.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення щодо вдосконалення вокальної підготовки магістрантів у процесі навчання у вищому музично-педагогічному закладі.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що його теоретичні положення та висновки можуть слугувати базою для подальших досліджень у галузі теорії і практики підготовки студентів магістратури до вокально-викладацької діяльності й виховання майбутніх вчителів музики; можуть бути використані в навчальних курсах: «Постановка голосу». «Методика музичного виховання», «Концертмейстерський клас», «Практикум з шкільного пісенного репертуару» (за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр) та «Курс виконавської майстерності» (за фахом «вокал»), «Асистентська практика», «Ансамблеве музикування», «Теорія і методика викладання вокалу у вищій школі», «Історія вокальної освіти» (за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр), а також у самостійній роботі магістрантів і студентів мистецьких та музично-педагогічних вищих навчальних закладів у системі підвищенні кваліфікації фахівців відповідного профілю. Пропоновані в роботі діагностичні засоби вивчення стану означеного феномена можуть використовуватися з метою моніторингу підготовленості магістрантів до вокально-виконавської діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методичні положення дисертації обговорювалися на *міжнародних* наукових конференціях: «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2015); II Міжнародна конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016); «Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів у галузі мистецької освіти» (Одеса, 2017); I Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта в європейському соціокультурному просторі XXI століття» (Мукачеве, 2017); III Міжнародний Конгрес «Глобальні виклики

педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017), Мистецько-педагогічні читання пам'яті професора О. Я. Ростовського «Актуальні проблеми мистецької освіти» (Ніжин, 2017); VII Міжнародна науково-практична конференція «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2017).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (акт про впровадження від 13.06.2017 р., №1278/17), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (акт про впровадження від 26.07.2017р., №0710/1157), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (акт про впровадження від 24.05.2017 р., №1067/18).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 8 одноосібних публікаціях автора, 5 з яких у наукових фахових виданнях України, 1– у зарубіжному науковому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації складає 244 сторінки. Обсяг основного тексту – 168 сторінок. У роботі подано 15 таблиць, 4 рисунки, що займають 15 сторінок. Список використаних джерел охоплює 230 найменувань, із них 23 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми, зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, представлено їх апробацію; наведено відомості про публікації, дані про структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи формування вокально-виконавського артистизму* – здійснено аналіз наукових джерел з досліджуваного питання, визначено сутність понять «артистизм», «виконавський артистизм» музиканта та специфіку його прояву у вокально-виконавській діяльності.

Аналіз науково-літературних джерел засвідчив, що феномен артистизму привертає увагу фахівців з філософсько-естетичної, психолого-педагогічної, музикознавчої наукових галузей (М. Каган, Г. Костюк, В. Моляко, О. Олексюк, С. Шип та ін.); проблема вдосконалення виконавського артистизму вокалістів активно обговорюється методистами, педагогами-музикантами, фахівцями оперного мистецтва (Б. Гнидь, О. Єрошенко, Н. Овчаренко, Чжан Яньфен, Чжоу Лі та ін.).

З'ясовано, що поняття «артистизм» використовується в різних сферах: побутовій, фахово-діловій, мистецькій. У загальному сенсі артистизм розглядається як природна властивість особистості адаптуватись до мінливих

умов життєдіяльності й спілкування, як спосіб приховування або перебільшено яскравого виразу істинних почуттів та ціннісного ставлення до певних феноменів, як форма «одягнення» на себе умовної «маски» (О. Запорожець, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн).

Значущість прояву артистизму у фахово-діловій сфері визначається специфікою професії, її суб'єкт-суб'єктним характером та роллю особистісного фактору у вирішенні тих чи інших завдань. Артистичність цього типу застосовується задля створення особою власного іміджу в діловому спілкуванні, здійсненні сугестивного впливу на партнерів задля досягнення поставленої мети. Важливість вміння фахівця приймати на себе певну роль пояснює інтерес до цієї проблеми науковців у галузі організаційно-управлінської діяльності, теорії менеджменту, лідерства, ділової комунікації, ораторського мистецтва та стимулює розробку спеціальних психотехнік з оволодіння різними стилями самопрезентації, керівництва, фахово-цільового спілкування (Р. Гандапас, Р. Лінтон, А. Сіомічев).

Зазначено спорідненість прояву артистизму в мистецькій та ігровій діяльності, спільними рисами яких є віртуальна реальність, провідна роль уявлення й фантазії, перевага суб'єктивної цінності процесу діяльності над її результатами, його «незацікавлений» характер (М. Бахтін, Л. Виготський, О. Леонтьєв, О. Лілов).

Безперечною є значущість артистизму в галузі педагогічної діяльності, що пояснює інтерес до його формування як важливого аспекту викладацької майстерності (А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі) та зростання уваги сучасних дослідників до питань вдосконалення означеного феномена (О. Булатова, І. Зязюн, Н. Дем'янко та ін.).

У музичній педагогіці проблему артистизму висвітлювали Б. Абдуллін, А. Козир, Л. Майковська, Л. Московчук, Г. Падалка, О. Ростовський, Д. Юник та ін. Виконавський артистизм музиканта визнається важливою атрибутивною складовою його фахової діяльності, вищим рівнем зрілої майстерності у втіленні художньо-образного змісту, емоцій та ідей твору, способом реалізації «над-сенсу» мистецького феномена, досягнення ефекту катарсису в результаті сприймання й переживання художньо-виконавського процесу (Аристотель, Л. Виготський, О. Самойленко).

Специфічною рисою прояву артистизму музиканта-викладача є його актуалізація в різних формах діяльності: у педагогічному спілкуванні, демонстраційному виконавстві в процесі навчання студентів співу, в концертно-просвітницькому, сценічному виконавстві.

Здатність до артистичного піднесення музичного феномена вокалістом утворюється завдяки злиттю художньо-духовних та психофізичних властивостей особистості, єдності конкретно-почуттєвого й абстрактно-ідеалізованого, емоційного й інтелектуального, інтуїтивно-спонтанного й цілеспрямованого, узагальнено-цілісного й фрагментарно-аналітичного, об'єктивно-змістового й суб'єктивно-інтерпретаційного складників, які реалізуються в процесі пізнання й переінтонування авторсько-художнього творення, озвучення музичного образу з

наданням йому нового виміру, породженого осягненням творчих ідей автора виконавцем як творчою індивідуальністю. Досягнення артистизму виконавцем пов'язується з потребою в духовному спілкуванні, зображенні художнього ідеалу, творчому самовираженні, обміні творчою енергію виконавця зі слухачами, прагненням досягти визнання тощо (Л. Бочкарьов, І. Єргієв, Г. Нейгауз, В. Медушевський).

Розглянуто особливості прояву артистизму викладача вокалу в освітньому процесі, який визначається як «виконавсько-педагогічний артистизм». Специфіка останнього полягає в здатності викладача надавати студентам різні взірці вокально-виконавської, художньо-образної виразності, спираючись на власний сценічно-виконавський досвід. Важливо, що у своєму перевтіленні викладач має в орієнтуватися на індивідуальні характерологічні, музично-творчі й вокальні завдатки студентів, рівень їхньої підготовленості до сприйняття й відображення художньо-образного змісту творів: врахування цих факторів, поєднане із узагальненим й усвідомленим власним виконавським досвідом та набутими знаннями, допомагає викладачу усвідомлювати сутність проблем, з якими стикається співак-початківець на шляху оволодіння виконавським артистизмом та визначати й застосувати адекватні методи їх усунення.

Схарактеризовано специфіку прояву артистизму співака у вокально-виконавській діяльності, яка зумовлена:

– природою цілісного музично-поетичного образу у вокальних творах, конкретною програмністю, проникнення в глибинну яких потребує мистецької освіченості, смаку, розвиненого художнього й музичного мислення, рефлексивної свідомості (Б. Асаф'єв, Ю. Кремльов, А. Сохор, Б. Теплов);

– сценічно-візуальним контактом співака із слухачами, який посилює значимість зовнішніх проявів артистизму в жестах, характері ходи й постави, стані корпусу, в кінетиці та мімікрійно-мімічних формах (І. Голубов, Н. Кьон, С. Левік, Д. Хворостовський, Ф. Шаляпін);

– анатомо-фізичною природою звукоутворення, впливом фізичного та психологічного стану співака на якість фонічно-голосових проявів, що визначає особливу значущість його сценічного самопочуття, роль емоційно-вольової саморегуляції в досягненні вокалістом оптимального сценічного стану та артистично-виконавського контакту зі слухачами (Л. Дмитрієв, В. Морозов, В. Юшманов).

Розглянуто різновиди сценічного хвилювання та особливості його прояву в різних формах виконавської діяльності: навчальній, концертній, конкурсній, самодіяльній, викладацькій.

Визначені першорядні та другорядні ознаки виконавсько-технічної підготовленості майбутнього викладача вокалу вищого музично-педагогічного навчального закладу, які закладають основу для формування його виконавського артистизму. До ознак першого ряду віднесено: володіння базовими вокально-фонаційними та виразно-виконавськими навичками, які проявляються у володінні навичками звукоутворення, звуковедення, зокрема – різними способами атаки ведіння звуку, в інтонаційно-чистому, темброво-досконалому й

виразному співі в адекватній твору стильовій манері, здатність до виконавська в різних формах співацької діяльності. із супроводом концертмейстера, під власний акомпанемент, а'капельно. До другорядних ознак віднесено наявність повного діапазону, багаті динамічні можливості голосу, яскраву віртуозність.

Якісне володіння вокально-технічними навичками є важливою передумовою формування вокально-виконавської майстерності, натомість, досягнення виконавського артистизму вокалістом потребує широкої мистецької ерудиції, здатності до усвідомлення глибинної сутності художнього замислу автора та індивідуалізованої інтерпретації творів різних стилів, спроможності глибоко переймати переживаннями «персонажного героя», особливостями його світосприйняття, прояву темпераменту (І. Силантьєва, Н. Кьон). Значну роль відіграє і здатність магістранта до переживання естетико-гедоністичних почуттів у процесі співацької діяльності (Л. Василенко), до перевтілення й «вживання» у внутрішній світ іншого на основі занурення в його емоційні стани (Л. Бочкарьов, В. Комаров, І. Єргієв), зосередження власної творчої уваги та виконавсько-психічної енергії на здійсненні художнього враження на слухачів (В. Богатирьов, Ван Лей). Досягнення високого рівня артистизму потребує від майбутнього фахівця самовідданості, творчого «горіння», захоплення процесом вокально-творчої діяльності та втілення своїх мистецьких здобутків, мобілізації всіх духовних і фізичних потенцій, жадоби творчого самовираження (М. Донець-Тессейр, С. Левік, Ф. Шаляпін та ін.).

Отже, *вокально-виконавський артистизм трактується як цілісний феномен, який передбачає вищий рівень мистецької зрілості вокаліста з урахуванням його музично-інтелектуальних, вокально-технологічних, інтерпретаційно-творчих та сценічно-комунікативних властивостей, що стає підґрунтям осягнення й втілення співаком глибинного ідейно-художнього сенсу вокальних творів через призму власної індивідуальності та здатності натхненно й переконливо доносити його до слухачів.*

Виявлено специфіку камерно-вокального сценічного виконавства, яка полягає: у своєрідності репертуару з відносною швидкоплинністю творів, переважно романсового та пісенного характеру; зміною контрастних образів і персонажних станів, продиктованою закономірностями будови програми виступу; просторово-особистісному наближенні виконавця до слухачів у порівнянні з оперно-вокальним мистецтвом; в індивідуально-персоніфікованому завданні співака концентрувати увагу слухачів на своєму виступі, залишаючись з ними один-на-один у безпосередньо-творчому спілкуванні. Все це потребує від вокаліста, по-перше, тонкої деталізації вокально-виразного інтонування, по-друге, вміння швидко перестроюватися на різні емоційні модуси й персонажні стани; по-третє – володіти як вокально-інтонаційними, так і зовнішньо-театралізованими, пластично-руховими засобами створення сценічного образу, здатністю до їх психологічно-достовірного вираження «камерними», стримано-лаконічними способами; по-четверте – розвитку позитивної концентровано-емоційної, сугестивно-вольової енергії, здатності утримувати увагу слухачів,

налагоджувати з ними комунікативно-зворотний зв'язок, досягати синергійно-художнього ефекту в сумісній художньо-духовній діяльності.

Визначено структуру вокально-виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу, що полягає в єдності мотиваційно-мобілізаційного; мистецько-компетентнісного; вокально-технологічного; творчо-інтерпретаційного, виконавсько-комунікативного компонентів.

У **другому розділі** – *«Теоретико-методичні засади формування виконавського артистизму магістрантів у процесі вокально-фахової підготовки»* – обґрунтовано парадигмальну роль *наукових підходів* до вирішення проблем, що досліджуються в роботі: гуманістичного, акмеологічного, індивідуально-особистісного, синергійного, гедоністичного, герменевтичного, технологічного, інноваційного. Їх значущість зумовлена обґрунтованістю питань багатовекторного педагогічного впливу на особистість майбутнього викладача вокалу, посиленням уваги до індивідуалізації навчального процесу, активізації творчих потенцій особистості в єдності індивідуально-характерологічних та суб'єктно-поведінкових властивостей, підвищенні самостійності художнього мислення, здатності до інтерпретації та вокально-фонаційного втілення художнього задуму і його донесення до слухачів у творчо-синергійному процесі, можливостями оптимізації навчальної діяльності на засадах сучасних інноваційних технологій.

Обґрунтовано *принципи* формування виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу, а саме:

- цілісності інтерпретаційно-концептуального, вокально-інтонаційного та візуально-зовнішнього складників у досягненні співаком зрілого артистизму;
- забезпечення діалектичної єдності музично-теоретичних знань та емпірично-виконавського досвіду в розробці та втіленні художньо-інтерпретаційної моделі твору;
- поетапного зростання самостійності й творчої активності магістрантів у процесі набуття виконавської компетентності та підвищення рівня вокально-виконавського артистизму;
- взаємозв'язку фонаційно-технічного, виконавсько-інтонаційного та візуально-виразного компонентів у створенні художнього образу;
- забезпечення діалектичної єдності свідомого й підсвідомого, автоматизованого й інноваційно-пошукового, логіко-дискурсивного та інтуїтивного, диференційованого й цілісного способів пізнання й виконавської творчості;
- компенсаторно-розвивальної індивідуалізації навчання, що виражається у включенні особистості до широкого кола різновидів художньої діяльності, суміжних із вокально-сценічним мистецтвом та забезпеченні їх непрямого впливу на процес формування вокально-виконавського артистизму;
- активізації фасилітативно-спонукального потенціалу вокально-педагогічних ситуацій;
- формування художньо-комунікативної установки виконавця-вокаліста.

Врахування комплексу зазначених принципів має забезпечувати безперервність, цілеспрямованість, всебічність педагогічного процесу та ефективність проведення педагогічної роботи означеного напрямку.

Висунуто *педагогічні умови* ефективного впровадження зазначених підходів і принципів у навчальний процес, а саме:

– забезпечення на заняттях художньо-творчого клімату, комфортного для вдосконалення виконавського артистизму співаків, завдяки чому має досягатись подолання психологічних бар'єрів і м'язових затисків, розвиток комунікативних властивостей магістрантів та здатності до імпровізаційно-творчої, сценічної діяльності;

– стимулювання особистісно-фахової зрілості магістрантів у єдності загально-художньої освіченості, вокально-фахової компетентності та емоційно-вольової підготовленості до артистично-сценічного виконавства, завдяки чому має забезпечуватися здатність до розробки адекватної й особистісно-індивідуалізованої вербально-інтерпретаційної моделі твору та її самостійного втілення в процесі його підготовки до виконання;

– застосування інноваційних методів формування виконавського артистизму вокаліста, напрацьованих у різних сферах діяльності та адаптованих до завдань дослідження, зокрема – тренінгів, розроблених в галузі практичної психології, менеджменту лідерства й цільової комунікації; методик, що впроваджуються у споріднених мистецьких галузях – традиційній та імпровізаційно-спонтанній театральній педагогіці, хореографічному мистецтві; сучасні інформаційно-комунікативні технології, впровадження яких має сприяти збагаченню фахової ерудиції, рефлексивної свідомості співака, його готовності до самостійно-творчої, яскравої й натхненної виконавської діяльності в умовах викладання вокалу та сценічного виступу.

Модель формування виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу зображено у Рис.1.

У третьому розділ – *«Експериментально-дослідна робота з формування в магістрантів-вокалістів виконавського артистизму»* – представлена методика діагностики рівнів сформованості досліджуваного феномена, представлена через такі критерії та показники:

– *ціннісно-спонукальний* критерій, який відбиває стан психологічної готовності студентів до вдосконалення власного виконавського артистизму, досліджений за засадах таких показників: усвідомлення значущості розвитку вокально-виконавського артистизму; прояв активності у вдосконаленні свого вокально-сценічного артистизму; адекватність рефлексивно-оцінного ставлення магістрантів до власного артистизму;

– *пізнавально-креативний* критерій, який відображає ступень фахової ерудованості та здатність майбутніх фахівців застосовувати набуті знання у практичних формах діяльності, досліджуваний за такими показниками: загально-мистецька ерудованість; музична ерудованість, яка впливає на свідоме вдосконалення співаком свого артистизму у вокально-виконавській діяльності; застосовувати фахові знання в процесі аналізу прояву виконавського артистизму

Мета – формування виконавського артистизму магістрантів – майбутніх викладачів вокалу

Наукові підходи: гуманістичний, акмеологічний, індивідуально-особистісний, синергійний, герменевтичний, гедоністичний, творчо-інноваційний

Принципи: цілісності інтерпретаційно-концептуального, вокально-інтонаційного та візуально-зовнішнього складників у досягненні співаком зрілого артистизму; забезпечення діалектичної єдності музично-теоретичних знань та емпірично-виконавського досвіду в розробці та втіленні художньо-інтерпретаційної моделі твору; поетапного зростання самостійності й творчої активності магістрантів у процесі набуття виконавської компетентності та підвищення рівня вокально-виконавського артистизму; взаємозв'язку фонаційно-технічного, виконавсько-інтонаційного та візуально-виразного компонентів у створенні художнього образу; забезпечення діалектичної єдності свідомого й підсвідомого, автоматизованого й інноваційно-пошукового, логіко-дискурсивного та інтуїтивного, диференційованого й цілісного способів пізнання й виконавської творчості; компенсаторно-розвивальної індивідуалізації навчання; активізації фасилітативно-спонукального потенціалу вокально-педагогічних ситуацій; формування художньо-комунікативної установки виконавця-вокаліста.

Педагогічні умови: забезпечення на заняттях художньо-творчого клімату, комфортного для вдосконалення виконавського артистизму співаків; стимулювання особистісно-фахової зрілості магістрантів у єдності загально-художньої освіченості, вокально-фахової компетентності та емоційно-вольової підготовленості до артистично-сценічного виконавства; застосування інноваційних методів формування виконавського артистизму, напрацьованих у різних сферах діяльності та адаптованих до завдань дослідження.

Етапи і методи формувального експерименту: *1-й – організаційно-мобілізаційний етап:* забезпечення художньо-творчого клімату занять, менторсько-діалогічний стиль педагогічного спілкування, консультативна форма керівництва, партисипативний метод ведіння занять, активізація фасилітативно-спонукальної функції педагогічної комунікації, створення ситуацій успіху; тренінги на релаксацію та позбавлення від психологічних та м'язово-фізичних затисків, вдосконалення регулятивних та емоційно-вольових властивостей за допомогою технік психологічної самопідтримки й самопереконання.

2-й – формувально-накопичувальний етап: застосування інтерактивних методів проведення лекцій («проектний метод», методика «мішаного заняття», «мозковий штурм», диспути, обговорення й обмін думками); цілісний і порівняльний аналіз творів; оцінно-аналітична характеристика вокально-виконавських, поетичних, зображальних творів, феноменів хореографічного мистецтва; розробка віртуально-інтерпретаційної моделі вокальних творів.

3-й – *художньо-результативний етап*: творчо-рольові ігри, адаптовані з театрально-класичної та спонтанно-імпровізаційної педагогіки; психологічні тренінги на концентрацію сценічної уваги й досягнення натхненного сценічного самопочуття, техніка «сценічної самотності», діалогово-вербальна та вокальна імпровізація, варіювання сценічного образу вокально-інтонаційними та зовнішньо-пластичними засобами, комунікативно-сугестивні прийоми організації уваги слухачів, реалізація інваріантів інтерпретації в академічній, концертній, конкурсній, студентсько-самодіяльній, вокально-викладацькій діяльності.

Структурні компоненти виконавського артистизму

мотиваційно-мобілізаційний | мистецько-компетентнісний | вокально-технологічний | творчо-інтерпретаційний | виконавсько-комунікативний

Критерії оцінювання рівнів сформованості виконавського артистизму

ціннісно-спонукальний | пізнавально-креативний | фонаційно-виконавський | герменевтично-змістовий | сценічно-регулятивний

Результат – сформований виконавський артистизм майбутніх викладачів вокалу

1. Модель формування виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу

співаками;

– *фонаційно-виконавський* критерій, який дає уяву про якість підготовленості студентів до виконавства на засадах таких показників: володіння вокально-технічними навичками; володіння технікою виразно-вокального інтонування; володіння ефективними технологіями самостійної підготовки вокальних творів до виконання;

– *герменевтично-змістовий критерій,* що характеризує спроможність студентів до самостійної інтерпретації вокальних творів за показниками: здатність до розробки інтерпретаційної моделі вокального твору; здатність до виконавського втілення інтерпретаційної моделі твору; здатність до варіювання інтерпретації твору в умовах педагогічної та сценічної діяльності;

– *сценічно-регулятивний критерій,* який визначає стан творчої активності та емоційно-вольового розвитку майбутніх виконавців за показниками: здатність до емоційно-вольової саморегуляції в процесі вокального виконавства; здатність до комунікації в умовах виконавсько-творчої співпраці; здатність здійснювати художньо-сугестивний вплив на сприйняття слухачів.

За результатами діагностики було виявлено 4 рівні сформованості виконавського артистизму вокалістів. До вищого, *натхненно-зрілого рівня* було віднесено досліджуваних, здатних до самостійної, особистісно-індивідуалізованої й художньо-переконливої інтерпретації вокальних творів; ці магістранти володіли навичками сценічної саморегуляції, відрізнялися яскраво-натхненним втіленням інтерпретаційної моделі твору, були спроможні застосувати широкий арсенал засобів створення сценічного образу, здійснювали відчутне художнє враження на слухачів. Кількість таких респондентів склала 4,8% магістрантів у ЕГ та 5,4% – у КГ.

До достатнього, *стабільно-виразного* рівня, було віднесено магістрантів, які були здатні самостійно інтерпретувати вокальні твори, проте їх художній задум був недостатньо глибоко й всебічно продуманим, його втілення в процесі роботи та сценічного виконання було емоційним але дещо одноманітним і потребувало певного втручання педагога; засоби вокально-інтонаційного та художньо-візуального втілення сценічного образу були недостатньо різноманітними; сценічно-психологічний стан цих студентів у цілому був стабільним, проте здатність до творчої комунікації з партнерами та якість художньо-емоційного впливу на слухачів проявлялися недостатньо яскраво. Таких респондентів було виявлено в ЕГ 20,7%, у КГ – 20,6%.

До задовільного, *спорадично-виразного* рівня було віднесено майбутніх фахівців, які інтерпретували твори стихійно-інтуїтивно, майже не вдаючись до їх аналізу, що зумовлювало нестабільність, непереконливість, недостатню логічність виконання, появлялось у невпевненості й надмірному хвилюванні співаків під час виступу. Ці студенти періодично проявляли готовність до творчого порозуміння з концертмейстером, натомість, здатність до комунікації та здійснення художнього впливу на сприйняття слухачів у процесі виконання творів майже не проявлялися. Кількість респондентів цього рівня дорівнювала 33,5% у ЕГ та 33,9% у КГ.

До низького, *фрагментарно-виразного рівня* сформованості виконавського артистизму було віднесено магістрантів, які потребували значної допомоги викладача в розробці інтерпретаційної моделі твору та в процесі роботи над її втіленням; вокально-технічна оснащеність цих студентів мала суттєві вади, а їхні виразні та сценічно-поведінкові можливості були обмеженими і недосконалими; безпосередньо перед сценічним виступом ці студенти перебували в стані підвищеної тривожності, відчували невпевненість, розгубленість; під час виконання нерідко забували текст, були нездатні здійснювати самоконтроль, встановлювати творчий контакт з концертмейстером та фокусувати увагу слухачів на своєму виступі. До цієї групи було віднесено в ЕГ 40,9%, а в КГ – 40,2% студентів.

Виходячи із специфіки вокально-сценічної діяльності та спираючись на обґрунтовану модель педагогічної роботи означеного напрямку, було розроблено комплексну методику формування виконавського артистизму студентів магістратури Запропоновану методику було впроваджено і апробовано за трьома логічним етапами формувального експерименту.

На першому, організаційно-мобілізаційному етапі, було підготовлено додатки до навчальних програм з фахових дисциплін, методичні рекомендації із застосування комплексу інноваційних форм і методів, спрямованих на формування в магістрантів-співаків зазначених вище компонентів виконавського артистизму. Головне завдання даного етапу полягало в створенні на вокальних заняттях художньо-творчого клімату, сприятливого для заохочення студентів до зазначеного експерименту, формування в них установки на самостійно-пошукову й творчу діяльність, осмислення перспектив, які розкриваються за умов досягнення фахівцем зрілого виконавського артистизму, а також забезпечення комфортно-психологічного стану магістрантів, необхідного для позбавлення від психологічних та фізичних затисків, подолання відчуття «сценічного бар'єру». Задля цього заняття насичувались яскравими художніми враженнями й переживаннями; навчальний процес будувався на основі доброзичливих, особистісно-довірливих стосунків між викладачами й студентами; у педагогічному спілкуванні переважали менторська, непряма форма керівництва, недирективні консультації, вільний від авторитаризму професійний діалог, спрямований на сумісний пошук способів вирішення складних вокально-технічних та інтерпретаційно-виконавських завдань; застосування (за Р. Лайкертом) партисипативно-демократичного методу проведення занять; активізація фасилітативно-спонукального потенціалу вокально-педагогічної ситуації; добір посильного для студентів репертуару.

Задля вдосконалення здатності студентів до емоційно-вольової саморегуляції, важливої в умовах стресово-сценічної діяльності, застосовувались тренінги на релаксацію, самоспостереження за станом певних м'язових груп, навчання розслабленню й регуляції міри їх напруженості, оволодіння техніками психологічної самопідтримки, самонавіювання, самоконтролю за перебігом власних емоційних станів; вправи на вдосконалення ідеомоторної та фонаційно-

м'язової пам'яті, розподіл уваги між різними складниками вокально-виконавського процесу (В. Міщанчук, О. Саннікова, А. Саннікова).

На другому, формувально-накопичувальному етапі, головна увага концентрувалась на удосконаленні художньо-гностичного та технологічно-діяльнісного компонентів виконавського артистизму магістрантів. Використовувалися такі **методи:** організація лекції як «мішаного заняття» на дисциплінах з методики, історії вокального мистецтва, герменевтичного практикуму, сутність якої полягала у випереджальному наданні студентам певного матеріалу, що передував викладу відповідної теми педагогом, зокрема – ознайомлення з музичними прикладами, проблемно-дискусійними статтями із зазначеної теми: це дозволяло організовувати заняття у формі інтерактивного спілкування: обміну думками, дискутування, «мозкового штурму». Широко застосувались методи: аналіз-зіставлення літературного та музичного тексту; письмовий і усний цілісний, диференційований та порівняльний аналіз музичних творів та якості їх виконання співаками різної фахової кваліфікації; завдання на самостійну підготовку репертуару до умовно-концертного виконання; створення есе на опис своїх почуттів, самоспостережень як в реальному часі, так і у віддаленому, на основі прослухування спеціально зроблених записів.

Продовжилась також робота щодо позбавлення магістрантів психологічних затисків, набуття навичок м'язового самоконтролю, яка пов'язувалася із вдосконаленням вокально-технічних навичок: співацького дихання, техніки артикуляції та фразування, точності й виразності відтворення ритму, інтонаційної гнучкості й віртуозності, з досягненням більш високого рівня виразності й динамізму у виконавсько-співочій діяльності.

На третьому, художньо-результативному етапі, увага дослідників зосереджувалась на вдосконаленні творчо-інтерпретаційної та комунікативно-виконавської майстерності студентів, прояву останньої в умовах педагогічної практики та прилюдно-сценічної діяльності. Головна роль відводилась застосуванню творчо-рольових ігор за ідеями театру спонтанності (за Полем Морено), в яких вдосконалювалися навички візуально-емоційного контакту, здатність до порозуміння та рухової взаємодії з іншими учасниками гри поза вербальним спілкуванням; спроможність включатися в діалог-імпровізацію в мовленнєвій та вокальній формах із завданням на варіювання контрастних емоційних станів тощо.

На заняттях з виконавської майстерності та ансамблевого музикування організовувалась творчо-пошукова діяльність студентів у процесі виконання завдань на самостійну й варіативну розробку інтерпретаційного плану камерних вокальних творів; опрацьовувався комплекс завдань на вдосконалення концентрації сценічно-виконавської уваги вокалістів (спів подумки, спів із самозвітом), на досягнення станів «сценічної самітності» (за К. Станіславським) та виконавства як комунікації – на основі встановлення «зворотного зв'язку» із слухачами; вдосконалювались навички виразності й природності жестів і міміки із застосуванням елементів рухово-хореографічної техніки, прийомів, розроблених у галузі театральної педагогіки (С. Гіппіус, М. Чехов);

застосовувались завдання на спостереження за довільними формами зовнішнього прояву психологічних станів яскравими особистостями з оточення магістрантів; здійснювався аналіз яскраво-характерних персонажів у творах зображального, хореографічного, оперного, вокально-камерного мистецтва. Підсумкові завдання полягали в самостійній підготовці студентами інтерпретованих ними творів до виконання в процесі проходження педагогічної практики та в звітно-академічних, концертних, творчо-конкурентних, самодіяльно-студентських умовах, з наступним самоаналізом і висновками щодо подальшого вдосконалення власного виконавського артистизму.

Діагностичний зріз, проведений на прикінцевому етапі експерименту, та аналіз отриманих результатів дозволили встановити, що в групі студентів з ЕГ результати випробувань суттєво підвищились: найвищого, натхненно-зрілого рівня сформованості виконавського артистизму досягли 24,1% магістрантів, а в КГ – 11,0%; достатнього, стабільно-виразного рівня в ЕГ досягли 46,1% студентів, у КГ – 25,1%; на задовільному, спорадично-виразному рівні в ЕГ було виявлено 23,5% респондентів, а в КГ – 35,2%; на найнижчому, фрагментарно-виразному рівні в ЕГ залишилося 6,3% студентів, а в КГ не покращили незадовільні результати 28,6% магістрантів.

З метою доведення статистичної вартісності розбіжності між показниками в експериментальній та контрольній групах, наприкінці формувального експерименту було здійснено аналіз багатофункціонального критерію φ^* Фішера (кутового перетворення Фішера). За таблицею величин кутів φ для різних відсоткових часток було визначено величини, що відповідали відсотковим часткам у кожній з двох груп та побудована нами «вісь вартісності». Ці дані подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Рівні сформованості виконавського артистизму магістрантів-вокалістів ЕГ і КГ на прикінцевому етапі діагностики

Групи	Натхненно-зрілий, стабільно-виразний, спорадично-виразний рівні сформованості виконавського артистизму		Фрагментарно-виразний рівень сформованості виконавського артистизму		Разом
	Кількісний склад	Частка	Кількісний склад	Частка	
ЕГ	34	93,7	2	6,3	36
КГ	25	71,4	10	28,6	35

Таким чином доведено, що отриманий результат належить до зони значущості і засвідчує, що існує статистична розбіжність між показниками експериментальної та контрольної груп.

Отже, висунуте припущення пройшло перевірку в процесі формувального експерименту, методика якого вибудовувалась на поступовому зростанні

здатності студентів до інтерпретаційно-виконавської діяльності, емоційно-вольової саморегуляції, синтезу інтонаційно-вокального та сценічно-візуального способів втілення художньо-образного змісту вокальних творів, натхненно-артистичного, комунікативно спрямованого співочо-камерного виконавства.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування виконавського артистизму магістрантів, що знайшло відображення в обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування виконавського артистизму в майбутніх викладачів вокалу в системі вищої музично-педагогічної освіти. Результати проведеного дослідження та розв'язання поставлених завдань дали підстави для таких **висновків:**

1. У результаті аналізу наукової літератури з питань артистизму та його прояву в музично-виконавській діяльності майбутнього викладача з вокалу визначено сутність досліджуваного феномена, під яким розуміється досягнення *вокалістом вищого рівня мистецької зрілості з урахуванням його музично-інтелектуальних, вокально-технологічних, інтерпретаційно-творчих та сценічно-комунікативних властивостей, що стає підґрунтям осягнення й втілення ним глибинного ідейно-художнього сенсу вокальних творів через призму власної індивідуальності та здатності натхненно й переконливо доносити його до слухачів.*

Прояв артистизму визнаний атрибутивною характеристикою, від сформованості якої залежить здатність майбутніх фахівців до успішної вокально-виконавської та вокально-педагогічної діяльності.

2. Схарактеризовано специфіку прояву виконавського артистизму в сценічно-вокальній діяльності, її зумовленість природою цілісного музично-поетичного образу вокальних творів, тілесно-фізичною основою звукоутворення та впливом фізичного й психологічного стану виконавця на якість фонічно-голосових проявів, своєрідністю репертуару й завдань, які постають перед співаком у процесі виконавської діяльності. Доведено, що прояв камерно-виконавського артистизму потребує особливої уваги до сценічного самопочуття вокаліста, його володіння навичками емоційно-вольової й творчо-комунікативної саморегуляції, здатності поєднувати інтонаційно-виконавські та сценічно-візуальні засоби створення сценічного образу задля здійснення художньо-сугестивного впливу на слухачів у сценічно-виконавській та вокально-педагогічній діяльності.

Структура виконавського артистизму магістрантів-вокалістів представлена мотиваційно-мобілізаційним, мистецько-компетентнісним, вокально-технологічним, творчо-інтерпретаційним, виконавсько-комунікативним складниками.

3. У дослідженні обґрунтовано методологічну значущість ***наукових підходів*** – гуманістичного, акмеологічного, індивідуально-особистісного, синергійного,

герменевтичного, гедоністичного, творчо-інноваційного для ефективного формування виконавського артистизму магістрантів. Окреслено ***педагогічні принципи*** їх реалізації: цілісності інтерпертаційно-концептуального, візуально-зовнішнього та вокально-інтонаційного складників у досягненні співаком зрілого артистизму; діалектичної єдності музично-теоретичних знань та емпірично-виконавського досвіду й інтуїції; взаємозв'язку фонаційно-технічного, виконавсько-емоційного та діалогічно-комунікативного компонентів у втіленні художнього образу; поетапного зростання самостійності й творчої активності магістрантів; забезпечення в навчальному процесі діалектичної єдності свідомого й підсвідомого, автоматизованого й інноваційно-пошукового, логіко-дискурсивного та інтуїтивного, диференційованого й цілісного способів пізнання й виконавської творчості; компенсаторно-розвивальної індивідуалізації навчання; активізації фасилітативно-спонукального потенціалу вокально-педагогічної ситуації; формування художньо-комунікативної установки співака.

Педагогічними умовами формування артистизму в освітньому процесі визнано: забезпечення на заняттях художньо-творчого клімату, комфортного для вдосконалення виконавського артистизму співаків; стимулювання особистісно-фахової зрілості магістрантів у єдності загально-художньої освіченості, вокально-фахової компетентності та емоційно-вольової підготовленості до артистично-сценічного виконавства; застосування інноваційних методів формування виконавського артистизму, напрацьованих у різних сферах діяльності та адаптованих до завдань дослідження.

4. Організація експериментальної роботи потребувала розробки діагностичної методики щодо встановлення рівнів сформованості виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу, заснованої на комплексі вироблених ***критеріїв*** оцінювання, узгоджених зі структурними компонентами досліджуваного феномена. Такими критеріями було визнано: *ціннісно-спонукальний критерій* з показниками: усвідомлення значущості розвитку вокально-виконавського артистизму співаків; прояв активності у вдосконаленні власного вокально-сценічного артистизму; адекватність рефлексивно-оцінного ставлення магістрантів до прояву власного вокально-виконавського артистизму; *пізнавально-креативний критерій* з показниками: загально-мистецька та музично-фахова ерудованість; ерудованість студентів стосовно прояву артистизму у вокально-вико-навській діяльності; здатність застосовувати фахові знання задля аналізу прояву виконавського артистизму співаками; фонаційно-виконавський *критерій* з показниками: володіння вокально-технічними навичками; володіння технікою виразно-вокального інтонування; володіння ефективними технологіями самостійної підготовки вокальних творів до виконання; *герменевтично-змістовий критерій* з показниками: здатність до розробки інтерпретаційної моделі вокального твору; здатність до виконавського втілення інтерпретаційної моделі твору; здатність до варіювання інтерпретації твору в умовах педагогічної та сценічної діяльності; *сценічно-регулятивний критерій* з показниками: здатність до сценічної емоційно-вольової саморегуляції; здатність до комунікації в умовах

виконавсько-творчої співпраці; здатність здійснювати художньо-сугестивний вплив на сприйняття слухачів.

Отримані в процесі аналізу науково-методичної літератури теоретичні положення, обґрунтування критеріального апарату дали можливість виділити чотири ***рівні*** сформованості вокально-виконавського артистизму майбутніх фахівців: *високий, натхненно-зрілий; достатній, стабільно-виразний; задовільний, спорадично-виразний; незадовільний, фрагментарно-виразний.* Проведений діагностично-констатувальний експеримент дозволив встановити, що більшість магістрантів демонструє у вокально-виконавській діяльності спорадично-виразний та фрагментарно-виразний рівні прояву артистизму.

5. У дослідженні розроблено експериментальну методику формування виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу, що ґрунтувалася на положеннях акмеологічного, гедоністичного, герменевтичного, синергійного, інноваційного підходів і передбачала діалектичне поєднання традиційних та інноваційних технологій удосконалення навичок вокально-виразного інтонування, здатності до емоційно-вольової саморегуляції та концентрації сценічної уваги, здійснення магістрантами, комунікативно-сугестивного впливу на слухачів.

Експериментальну методику апробовано за трьома етапами формувального експерименту. На першому, *організаційно-мобілізаційному* етапі головним завданням стало забезпечення художньо-творчого клімату занять, встановлення особистісно-довірливих стосунків між викладачами й студентами; застосування непрямої, консультативної форми керівництва, менторсько-діалогічного стилю педагогічного спілкування, партисипативного методу проведення занять, включення студентів у тренінги на релаксацію задля позбавлення їх від психологічних та м'язово-фізичних затисків і вдосконалення здатності до емоційно-вольової саморегуляції за допомогою технік психологічної самопідтримки й самопереконання, концентрації й розподілу творчої уваги.

На другому, *формувально-накопичувальному* етапі збагачувалася мистецька ерудиція магістрантів, стимулювалась самостійність їхнього мислення за рахунок застосування інтерактивних методів проведення лекцій («проектний метод», методика «мішаного заняття», «мозковий штурм», диспути, обговорення й обмін думками); збагачення досвіду аналітичного сприйняття вокально-виконавських феноменів, активізації художньо-асоціативних уявлень, оцінювання споріднених засобів художньо-образної виразності в музичному, поетичному, хореографічному й зображальному мистецтві; самостійної розробки віртуально-інтерпретаційної моделі вокального твору.

На третьому, *художньо-результативному* етапі магістранти залучались до творчо-рольових ігор, тренінгів з практичної психології, театрально-класичної та спонтанно-імпровізаційної педагогіки, адаптованих до завдань дослідження; застосовувались вправи на досягнення позитивно-натхненного сценічного самопочуття, формування навичок діалогово-вербальної та вокальної імпровізації, варіювання сценічного образу вокально-інтонаційними та зовнішньо-пластичними (кінетичними, мімічними) засобами, оволодіння

технікою «сценічної самітності», комунікативно-сугестивними прийомами організації уваги слухачів, реалізації інваріантів віртуально-інтерпретаційної моделі твору в ситуації умовно-сценічного, вокально-педагогічного виконавства, в різних формах співацької діяльності – академічній, концертній, конкурсній, студентсько-самодіяльній, педагогічній.

Діагностичний зріз, проведений на прикінцевому етапі експерименту, дозволив встановити, що в групі студентів з ЕГ, на відміну від досліджуваних з КГ, результати випробувань суттєво підвищились. Отже, в процесі апробації експериментальної методики доведено, що виконавський артистизм майбутніх викладачів вокалу забезпечується мистецькою освіченістю, здатністю проникати в глибинний сенс музично-поетичного твору, володінням співацькою технікою, навичками інтонаційно-досконалого й виразного співу, єдністю вокально-інтонаційного та пластично-візуального способів відтворення художнього змісту, здатністю до емоційно-вольової регуляції й сценічно-творчої уваги, психологічною готовністю до публічно-творчої діяльності й встановлення емоційно-сугестивного контакту зі слухачами.

6. Здійснене дослідження не вичерпує проблем виконавського артистизму. Подальшого вивчення потребують питання його вдосконалення у співаків, вихованих в різних національних, культурно-етнічних традиціях, здійснення поглибленого аналізу методів педагогічного впливу на формування досліджуваного феномена в майбутніх викладачів вокалу з врахуванням їхніх індивідуально-типологічних особливостей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ван Чень. Сутність поняття «фахова зрілість магістранта-вокаліста» та його компонентна структура. / Ван Чень. – Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені А. Винниченка. – Серія : Педагогічні науки. – вип. 143. – Кіровоград, 2016. – С. 171-174.
2. Ван Чень. Формування вокально-виконавського артистизму студентів магістратури у музично-педагогічних ВНЗ України / Ван Чень // Наука і освіта. Науково-практичний журнал ПНПУ імені К.Д. Ушинського «Педагогіка» №6 / CXXXXVII, 2016. – С.65 - 71.
3. Ван Чень. Педагогічні умови формування вокально-виконавського артистизму магістрантів музично-педагогічних навчальних закладів / Ван Чень // Наукові записки. – Випуск 150. Серія: Педагогічні науки. – РВВ КДВУ імені В. Винниченка. – м. Кропивницький, 2017. – С. 222-227.
4. Ван Чень. Специфіка й структура виконавського артистизму майбутніх викладачів вокалу та педагогічні принципи його вдосконалення/ Ван Чень. – Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленка. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – № 1. – С. 89 - 94.
5. Ван Чень. Методика вдосконалення виконавського артистизму іноземних магістрантів – майбутніх викладачів вокалу / Ван Чень // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти : Зб. наук. пр. – Вип. 22 (27). – Частина 2. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. – С. 115–122.

6. Ван Чень. Инновационные методы совершенствования исполнительского артистизма будущих преподавателей вокала / Ван Чень // European Applied Sciences / ch. red. Marina Savtschenko. – Stuttgart, Germany : ORT Publishing, 2017. – №7. – P. 41-43.
7. Ван Чень. Компонентна структура вокально-виконавського артистизму та педагогічні умови його успішного формування у магістрантів музично-педагогічних навчальних закладів / Ван Чень // Матеріали та тези II Міжнародної конференції молодих учених та стулентів. – Т.1.– Одеса, 2016. – С. 14-18.
8. Ван Чень. Особливості методики підготовки майбутнього вчителя музики до вокально-виконавської діяльності / Ван Чень // III Міжнародний Конгрес «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі». – Одеса. – С.121-122.

АНОТАЦІЇ

Ван Чень. Методика формування виконавського артистизму студентів магістратури в процесі вокально-фахової підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації здійснено дослідження проблеми формування виконавського артистизму в процесі фахової підготовки магістрантів-вокалістів. Визначено сутність досліджуваного феномена, специфіку його прояву у виконавській діяльності майбутніх викладачів вокалу. Встановлено структуру виконавського артистизму магістрантів в єдності мотиваційно-мобілізаційного; мистецько-компетентнісного; вокально-технологічного; творчо-інтерпретаційного, виконавсько-комунікативного компонентів, обґрунтовано методологічні засади організації формувального експерименту, схарактеризовано дидактичні принципи організації навчального процесу та педагогічні умови, сприятливі для досягнення студентами зрілого виконавського артистизму. Представлена методика поетапного формування виконавського артистизму магістрантів та результати експериментально-досвідної роботи з формування означеного феномену в майбутніх викладачів вокалу.

Ключові слова: виконавський артистизм; магістрант-вокаліст, викладач вокалу; вокально-камерне мистецтво.

Ван Чень. Методика формирования исполнительского артистизма студентов магистратуры в процессе вокально-профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова.– Киев, 2017.

В диссертации представлены результаты исследования проблемы формирования исполнительского артистизма магистрантов-вокалистов. Определена сущность исполнительского артистизма, рассмотрена специфика его проявления в вокально-исполнительской деятельности будущих преподавателей вокала. Выявлена структура формирования исполнительского артистизма в единстве мотивационно-мобилизующего; художественно-компетентностного; вокально-технологического; герменевтично-содержательного, творческо-коммуникативного компонентов. Обоснована методология организации формирующего эксперимента, охарактеризованы дидактические принципы организации учебного процесса и педагогические условия, благоприятные для достижения студентами зрелого артистизма. Представлена методика поэтапного формирования исполнительского артистизма магистрантов и результаты экспериментально-опытной работы по формированию исследуемого феномена у будущих преподавателей вокала.

Ключевые слова: исполнительский артистизм; магистрант-вокалист, преподаватель вокала; вокально-камерное искусство.

Wang Chen. The method of forming the performance artistry of students of the master's degree in the process of vocational training. – Manuscript.

Thesis for candidate science degree of Pedagogic, specialty 13.00.02 – Theory and methods of music training. – National pedagogical university name after M. P. Dragomanov. – Kyiv, 2017.

This dissertation is dedicated to the problem of improvement in quality of performance artistry of students in the master's program - future singing teachers. The author's position consists in confession of irreplaceability of performance artistry of singing teachers as to the attribute of their professional mastery, realization way of artistic creative potential of future music teachers and spiritual enriching of new generations.

The essence of concept "artistry" is considered as an original form of personality adaptation to the changeable terms of vital functions and communication, masking method or exaggeratedly bright expression of real feelings and valued attitude toward the certain phenomena. There are considered the features of artistry display in common, business and professional spheres of activity particularly in pedagogic. The generalization of resulting data has allowed defining a forming structure for students in the master's program of performance unity of motivational-mobilization; artistic competence based, singing technological, hermeneutics-semantic as well as creatively communicative components. The offered methodology for forming of performance artistry included three stages.

Based on diagnostics the tests results by the students in the experimental group have been increased considerable more essential than by students in the control group that certifies the efficiency of the developed methodology.

Key words: performing artistry; master-si *chamber art.*

НБ НПУ імені М.П. Драгоманова
100317834

Підписано. до друку 25.12.2017 р.
Віддруковано з готових оригінал-макетів.
Друк різографічний. Папір офсетний.
Тираж 100 примірників.

Надруковано в копіювальному центрі **«На Канатній»**
м. Одеса, вул. Канатна,60
Тел.777-60-96
Свідоцтво про реєстрацію №25560170000025640 від 18.05.1998